

ODRŽIVI PROSTORNI RAZVOJ
PODUNAVLJA U SRBIJI
– KNJIGA 1

**Posebna
izdanja 71**
Beograd
2012. godina

Institut
za arhitekturu
i urbanizam
Srbije

IZDAVAČ

Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije (IAUS)
Beograd, 11000 Bulevar kralja Aleksandra 73/II
faks: (381 11) 3370-203, iaus@EUnet.rs, www.iaus.ac.rs

ZA IZDAVAČA

Igor Marić, direktor

IZDAVAČKI SAVET

Mila Pucar, predsednik, IAUS, Beograd; Jasna Petrić, zamenik predsednika, IAUS, Beograd; Tamara Maričić, sekretar Izdavačkog saveta, IAUS, Beograd; Branislav Bajat, Univerzitet u Beogradu, Građevinski fakultet, Beograd; Milica Bajić-Brković, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, Beograd; Dragana Bazik, Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, Beograd; Branka Dimitrijević, Glasgow Caledonian University, Glazgov; Milorad Filipović, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Beograd; Igor Marić, IAUS, Beograd; Darko Marušić, Beograd; Nada Milašin, Beograd; Saša Milijić, IAUS, Beograd; Zorica Nedović- Budić, University College Dublin, School of Geography, Planning and Environmental Policy, Dablin; Marija Nikolić, Beograd; Vladimir Papić, Univerzitet u Beogradu, Saobraćajni fakultet, Beograd; Ratko Ristić, Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet, Beograd; Nenad Spasić, IAUS, Beograd; Božidar Stojanović, Institut „Jaroslav Černi“, Beograd; Borislav Stojkov, Republička agencija za prostorno planiranje Republike Srbije, Beograd; Dragutin Tošić, Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Beograd; Miodrag Vujošević, IAUS, Beograd; Slavka Zeković, IAUS, Beograd

RECENZENTI

dr Miodrag Vujošević, naučni savetnik, IAUS
dr Jasna Petrić, viši naučni saradnik, IAUS

UREDNICI

Saša Milijić
Boško Josimović
Tijana Crnčević

LEKTURA I KOREKTURA

Ivana Radovanović - Vuja

PREVOD

Snježana Mijatović

DIZAJN KORICA

Dalibor Crnčević

KOMPJUTERSKA OBRADA

Sanja Simonović, Jelena Basarić

TIRAŽ 200 kom.

ŠTAMPA Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd

U finansiranju monografije su učestvovali Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.

U ovoj knjizi izložen je deo rezultata naučnoistraživačkog projekta TR 36036 „Održivi prostorni razvoj Podunavlja u Srbiji“ i projekta III 47014 „Uloga i implementacija državnog prostornog plana i regionalnih razvojnih dokumenata u obnovi strateškog istraživanja, mišljenja i upravljanja u Srbiji“, koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u periodu 2011–2014. godine.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	1
Nikola Krunić, Vinko Žnidaršič	
PROSTORNA ORGANIZACIJA I FUNKCIJSKE VEZE U PODUNAVLJU U SRBIJI	3-34
Saša Milijić, Jasmina Đurđević	
KONCEPT RAZVOJA DUNAVA KAO PANEVROPSKOG VODNOG KORIDORA VII – POTENCIJALI I OGRANIČENJA U SRBIJI	35-59
Vesna Jokić, Ksenija Petovar	
ZAŠTITA PRAVA I INTERESA GRAĐANA U PROSTORNIM PLANOVIMA PODRUČJA POSEBNE NAMENE	60-78
Boško Josimović, Saša Milijić	
KONFLIKTI PALNIRANJA I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE NA PRIMERU REALIZACIJE PROJEKATA VETROELEKTRANA U PODUNAVLJU	79-99
Gordana Džunić, Jelena Živanović Miljković	
IDENTIFIKACIJA RIZIKA I EKOBEZBEDNOSTI U ZONI UTICAJA PANEVROPSKOG KORIDORA VII U SRBIJI	100-121
Božidar Manić, Ana Niković	
MOGUĆNOSTI AKTIVIRANJA TURISTIČKIH POTENCIJALA URBANIH NASELJA U ZONI PODUNAVLJA U SRBIJI KROZ UNAPREĐENJE KVALITETA IZGRAĐENE SREDINE NA PRIMERU BELE CRKVE	122-137

Marija Obradović

**ODRŽIVI RAZVOJ KULTURNOG NASLEĐA PODUNAVLJA:
PRIKAZ MEĐUNARODNIH PUTEVA KULTURE NA DUNAVU** 138-160

Omiljena Dželebdžić

**KULTURNO NASLEĐE PODUNAVLJA U SRBIJI – OCENA STANJA I
PLANSKI KONCEPT ZAŠTITE I KORIŠĆENJA** 161-178

Olgica Bakić, Tijana Crnčević

**GIS U FUNKCIJI PALNIRANJA PREDELA NA PRIMERU DONJEG
PODUNAVLJA** 179-194

Slavka Zeković, Miroljub Hadžić

**EVALUACIJA I INTEGRISANOST STRATEŠKIH PROJEKATA U
OKVIRE PROSTORNOG PLANA REPUBLIKE SRBIJE: PRIMER
PROGRAMA IMPLEMENTACIJE PROSTORNOG PLANA
REPUBLIKE SRBIJE** 195-226

Branislava Kovačević, Igor Marić

**TIPOLOŠKE KARAKTERISTIKE NASELJA U ZONI GOLUBAČKE
KLISURE I NJIHOVO UNAPREĐENJE U FUNKCIJI RAZVOJA
TURIZMA** 227-250

MOGUĆNOSTI AKTIVIRANJA TURISTIČKIH POTENCIJALA URBANIH NASELJA U ZONI PODUNAVLJA U SRBIJI KROZ UNAPREĐENJE KVALITETA IZGRAĐENE SREDINE NA PRIMERU BELE CRKVE

Božidar Manić¹, Ana Niković²

Apstrakt: U ovom radu istražuju se mogućnosti aktiviranja turističkih potencijala Bele Crkve, malog pograničnog grada i ujedno najsiromašnije opštine u Vojvodini, čija se posebnost u kontekstu razvoja turizma ogleda u prirodnim i nasleđenim kulturnoistorijskim vrednostima i blizini Dunava. Područje već ima afirmisane turističke potencijale, ali oni nisu u potpunosti iskorišćeni i ne mogu se dalje razvijati usled negativnog demografskog bilansa i ekonomske krize. Poseban turistički potencijal koji može doprineti opštem planu ekonomskog razvoja naselja jeste blizina Dunava te je potrebno integrisati turističke ponude na nivou područja i jačati veze sa podunavskim regionom. U radu se prikazuje mesto Bele Crkve u strategijama razvoja planova različitih nivoa. Analiziraju se aktuelni programi i inicijative za povezivanje gradova i naselja u zoni Podunavlja. Posebno se ističe uticaj uočenih problema u razvoju na opadanje kvaliteta izgrađene sredine i naglašava značaj koji ona ima na formiranje ukupne turističke ponude. Cilj rada je da se usmeri pažnja na najsiromašniju opštinu u Vojvodini, koja se i u pogledu prostornogeografskog određenja nalazi na granici, ali koja se putem integrisanja u navedene programe i strategije, njihovom implementacijom može naći na trasi ne samo nacionalnih, već i međunarodnih turističkih ruta.

Ključne reči: Dunav, turizam, Bela Crkva, izgrađena sredina, arhitektura

POSSIBILITIES FOR ACTIVATING THE TOURISM POTENTIALS OF URBAN SETTLEMENTS IN DANUBE AREA IN SERBIA, THROUGH IMPROVING THE QUALITY OF THE BUILT ENVIRONMENT, ON THE EXAMPLE OF BELA CRKVA

Abstract: In this paper we examine the possibilities for activation the tourism potentials of Bela Crkva, a small border town and also the poorest municipalities in Vojvodina, whose specificity in terms of tourism development is reflected in the natural and

¹ mr Božidar Manić, istraživač saradnik, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd

² mr Ana Niković, istraživač saradnik, Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Beograd

inherited cultural and historical values and the proximity of the Danube. The area already has well-established tourism potentials, but they are underutilized and cannot be further developed due to the problems of negative demographic balance and the economic crisis. A special tourism potential that can greatly contribute to the overall level of economic development is the proximity of the Danube. Thus it is necessary to work on the integration of tourism offer on the regional level and strengthening ties with the broader Danube area. The paper outlines the position of Bela Crkva in the development strategies of different spatial levels. Current programs and initiatives to connect the towns and settlements in the area of the Danube are analyzed. In particular, the influence of perceived development problems on the decline of the built environment quality is stressed, as well as the importance that built environment has in creating the overall tourism offer. The aim is to focus the attention on the poorest municipality in Vojvodina, which is on the margin, but could be on, not only national but also international, tourist routes, through the integration of these programs and strategies and their implementation.

Key words: *Danube, tourism, Bela Crkva, built environment, architecture*

1. UVOD

Područje Podunavlja predstavlja zonu izuzetnih prirodnih i antropogenih potencijala. Istovremeno, to je zona koja ima privredni i turistički značaj i odlikuje se velikim diverzitetom mikroregiona i gradova koje povezuje. Postoje brojni projekti, istraživanja, studije na temu Podunavlja čiji je cilj integracija mikroregiona na političkom, ekonomskom i kulturnom nivou. Gradovi Podunavlja tako dobijaju mogućnost povezivanja i na međunarodnom nivou. Za manje razvijene države i gradove uključivanje u međunarodne projekte razvoja jeste šansa za aktiviranje i unapređenje turističkih potencijala, u ovom slučaju iskorišćavanje blizine Dunava kao turističkog atraktora.

Opština Bela Crkva, pored brojnih turističkih atraktora lokalnog karaktera koji su delimično ili potpuno neiskorišćeni, raspolaže velikom prednošću što se nalazi u neposrednoj blizini Dunava. U ovom radu analiziraju se mogućnosti razvoja turizma u Beloj Crkvi, pri čemu se kao primarni turistički atraktor pretpostavljaju njegovi vodni potencijali – Belocrkvanska jezera i blizina Dunava. U drugom poglavlju rada predstavljen je opis posmatranog područja opštine Bela Crkva sa aspekta prirodnih i turističkih potencijala i demografskih karakteristika. U trećem poglavlju rada razmatra se dosadašnja planska regulativa kojom se tretira

ovo područje, pre svega u kontekstu unapređenja turizma. U četvrtom poglavlju se posebno analiziraju projekti čija je okosnica razvoj i povezivanje područja u prostoru Podunavlja u koje je Srbija već uključena ili se može uključiti. Peto poglavlje ukazuje na ulogu i značaj izgrađene sredine u formiranju i kompletiranju turističke ponude jednog područja. Zaključkom se još jednom ukazuje na specifičnost položaja Bele Crkve i njene pozicije u sklopu strategija razvoja Podunavlja u Srbiji.

2. PRIRODNI POTENCIJALI I DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE PODRUČJA

Opština Bela Crkva se nalazi u jugoistočnom delu Vojvodine, u krajnjem južnom delu Banata, okružena obroncima Karpata na severoistoku, istoku i jugoistoku i graniči se sa Rumunijom. Na južnoj strani, teritorija Opštine se prostire do Dunava, zahvatajući jednim delom i Deliblatsku peščaru. Površina teritorije Opštine je 353 kvm, na kojoj je locirano 20 katastarskih opština i 14 naselja sa ukupno 17367 stanovnika prema popisu iz 2011. godine. Povoljan geografski položaj ogleda se i u dobroj saobraćajnoj povezanosti sa Vrščem, Kovinom, Pančevom, Beogradom i Smederevom, kao i graničnim prelazom sa Rumunijom kod Kaluđerova.

Slika 1. Prostornogeografski obuhvat opštine Bela Crkva. (Google Earth)

Osnovni prirodni resurs za razvoj turizma čine vodni potencijali gde je primarni turistički atraktor blizina Dunava, kanal Dunav–Tisa–Dunav, reka Nera i Labudovo okno, nastalo usporom Dunava posle izgradnje đerdapske brane. Ovi potencijali daju predispozicije za razvoj svih oblika turizama vezanog za vodu – nautički, ribolovni, sportski – kao i tranzitnog turizma vezanog za vodni saobraćaj, što podrazumeva formiranje pristaništa za brodove i marine. Drugi ključni turistički atraktor jesu Belocrkvanska jezera kao lokalitet koji se već afirmisao, a može se i dalje razvijati kao izletnički, sportsko-rekreativni i manifestacioni turizam. Pored navedenih vodnih potencijala, značajno je i područje doline Karaša koje obuhvata naselja Kajtasovo, Grebenac i Dupljaju, gde je moguće razvijati sportski, ribolovni, izletnički, rekreativno-boravišni i eko turizam s obzirom na blizinu Zagajičkih brda i Dumače, Kanala DTD, Malog peska i izletišta Kremenjak i bara Zamfira. Okruženje malim selima koja ne mogu da izdržavaju mnoge osnovne javne službe daje Beloj Crkvi kao gravitacionom centru još veći značaj (v. Ćurčić, 2004).

Osnovni problemi koji predstavljaju kočnicu daljeg razvoja i unapređenja turističkih potencijala i opštine u celini jesu negativan demografski bilans, odumiranje privrede i propadanje fizičke strukture (v. Niković et al. 2011).

Slika 2. Panoramska turistička karta opštine Bela Crkva (iz Prostornog plana Opštine)

Prema zvaničnom popisu iz 2011. godine, područje opštine Bela Crkva spada u grupu emigracionih i depopulacionih područja. To je osnovna kočnica razvoju turizma koja ukazuje na potrebu planske strategije revitalizacije područja, to jest oživljavanje populacionog potencijala, na čijem temelju će se stvoriti uslovi za razvoj turizma.

Na osnovu zvaničnih statističkih podataka popisa stanovništva u periodu 1948–2011. godine, opština Bela Crkva pripada područjima sa prosečnom gustinom naseljenosti 50–74 stanovnika po m², što je svrstava među najređe naseljene opštine u Vojvodini. Prema poslednjem popisu stanovništva 2011. godine, u 14 naselja opštine živi 17367 stanovnika, a u opštinskom centru živi 52,3% stanovnika. Koncentracija stanovništva se u opštinskom centru povećala za 15% od popisa 1948. godine do danas.

Analiza kretanja ukupnog broja stanovnika opštine Bela Crkva za period 1948–2011. godine ukazuje na trend pada ukupnog broja stanovnika, po prosečnoj godišnjoj stopi od 0,4%. Prema metodologiji ranijih popisa, do 2002. godine sva naselja, izuzev opštinskog centra, beleže pad ukupnog broja stanovnika. U analiziranom periodu došlo je do pogoršanja vitalnih karakteristika populacije (negativan prirodni priraštaj, pad stope fertiliteta), uz konstantan negativan migracioni saldo. Analiza struktura stanovništva po velikim dobnim grupama ukazuje na povećanje kontingenta starog stanovništva, jer 50,8% populacije opštine čini starije sredovečno i staro stanovništvo sa visokim indeksom starenja. Radni kontingent žena 15–59 godina i muškaraca 15–64 godine čini 63,9 % ukupne populacije. Ukupan broj aktivnih lica je 9090, a opšta stopa aktivnosti 44,6%. Iskorišćenost radnog kontingenta je 69,8%. Od ukupne populacije opštine: 19,2% je poljoprivredno stanovništvo, od čega je 61,9% aktivno poljoprivredno stanovništvo.

Tabela 1: Pregled broja stanovnika

Naselje	Broj stanovnika									
	po metodologiji ranijih popisa							po metodologiji popisa 2002.		
	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	1991.	2002.	2011.
Banatska Palanka	1323	1334	1245	1166	1095	974	900	940	837	682
Banatska Subotica	516	536	505	479	372	280	229	267	200	169
Bela Crkva	9428	9803	10722	11084	12317	11634	11718	11014	10675	9080
Vračev Gaj	2203	2200	2250	2145	2040	1870	1719	1753	1568	1348
Grebenac	2127	2173	2129	2040	1893	1608	1464	1267	1017	818

Naselje	Broj stanovnika									
	po metodologiji ranijih popisa							po metodologiji popisa 2002.		
	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	1991.	2002.	2011.
Dobričevo	368	414	408	334	306	265	226	263	226	199
Dupljaja	1173	1190	1174	1165	1152	1027	1001	903	854	738
Jasenovo	2030	2159	2333	2108	2062	1927	1784	1609	1446	1243
Kajtasovo	503	490	494	459	424	350	335	302	287	262
Kaluđerovo	435	410	348	249	200	170	136	167	132	94
Kruščica	1936	1926	1738	1478	1279	1185	1050	1137	989	864
Kusić	2057	2059	1912	1808	1622	1560	1499	1428	1361	1164
Crvena Crkva	887	901	855	817	842	799	805	737	729	666
Češko Selo	193	179	163	118	86	58	46	58	46	40
Opština Bela Crkva	25179	25774	26276	25450	25690	23707	22912	21845	20367	17367

3. POSTOJEĆA PLANSKA REGULATIVA

Dokument najvišeg reda u planskoj hijerarhiji koji se bavi razvojem područja opštine Bela Crkva jeste Prostorni plan Republike Srbije od 2010. do 2020. godine (PPRS), koji daje generalne smernice za razvoj širih prostornih celina kojima ova opština pripada. Prostorni plan opštine Bela Crkva donet je 2008. godine i obuhvata 20 katastarskih opština i 14 naselja. Ovaj plan je donet u skladu sa prethodno važećim Prostornim planom Republike Srbije iz 1996. godine (PPRS, 1996), kao planskim dokumentom višeg reda, kao i sa čitavim nizom dokumenata Vlade RS i Programa i smernica EU za međunarodnu saradnju.

3.1. Planske smernice za unapređenje turističkog potencijala opštine Bele Crkve

Prema Prostornom planu Republike Srbije, opština Bela Crkva se nalazi u okviru Prostornog plana područja posebne namene Specijalnog rezervata prirode Deliblatska peščara. Prema PPRS, Bela Crkva je razvijeniji gradski centar sa izraženim centralnim funkcijama. Pripada regionalnom centru Vršac i funkcionalnom području državnog centra Beograd. U okviru razvoja turizma i organizacije turističkog prostora na teritoriji RS, opština Bela Crkva je svrstana u centralnu turističku zonu II stepena i turističku regiju Deliblatske peščare. Osnovna karakteristika ove zone i regije jeste nacionalni rang, sa vodećom turističkom aktivnošću – letnja rekreacija, dok

su ostale turističke aktivnosti izletničke, nautičke i ekološke, pre svega zbog položaja i prirodnih vrednosti koje je okružuju.

Na osnovu sagledavanja prirodnih i antropogenih potencijala koji uslovljavaju moguće oblike turizma, izdvojeni su turistički lokaliteti koji se na ovom području mogu smatrati turističkim lokalitetima primarnog značaja: Stara Palanka i Belocrkvanska jezera i područje doline Karaša kao turistički lokalitet sekundarnog značaja. Prednost Stare Palanke kao primarnog turističkog potencijala ogleda se u vodnim potencijalima – Dunavu, Neri, Kanalu DTD, Labudovom oknu, što područje čini izuzetnim za razvoj svih oblika turizma vezanih za vodu: nautičkog, ribolovnog, sportskog turizma. Osim toga, Stara Palanka ima prirodne predispozicije za razvoj tranzitnog turizma vezanog za vodni saobraćaj, što podrazumeva formiranje pristana za putničke brodove i marine. Belocrkvanska jezera su lokalitet pogodan za razvoj izletničkog, sportsko-rekreativnog i manifestacionog turizma, koja se naslanjaju na urbano tkivo Bele Crkve i svojim potencijalom na komplementaran način upotpunjuju turističku ponudu Specijalnog rezervata prirode Deliblatska peščara.

U području doline Karaša koje obuhvata naselja Kajtasovo, Grebenac i Dupljaja moguće je razvijati sportski, ribolovni, izletnički, rekreativno-boravišni i eko turizam s obzirom na blizinu Zagajičkih brda i Dumače, Kanala DTD, Malog peska i izletišta Kremenjak i bara Zamfira.

Prema prostornom planu Opštine Bela Crkva, u prostornoj organizaciji turizma na području obuhvata Plana, na osnovu strateških prioriteta za razvoj određenih oblika turizma izdvojene su turističke zone, turističke prostorne celine i turistički lokaliteti. Osnovne turističke zone su Podunavska i Belocrkvanska turistička zona.

3.2. Planovi detaljne regulacije

U periodu nakon 2003. godine, za delove područja opštine Bela Crkva izrađeno je nekoliko planova detaljne regulacije (PDR) koji su direktno u funkciji aktiviranja turističkih potencijala. Godine 2009. doneti su sledeći planovi detaljne regulacije: PDR za sportsko-rekreativni kompleks u bloku 19 u Beloj Crkvi, PDR za kompleks marine kod Stare Palanke, Izmena plana detaljne regulacije autokampa na gradskom jezeru u Beloj Crkvi, kao i Plan generalne regulacije Belocrkvanskih jezera 2009. godine, a u proceduri

je izrada plana detaljne regulacije bloka 27 koji obuhvata sadržaje uz Glavno gradsko jezero.

Posebno je značajno aktiviranje potencijala pozicije Stare Palanke, koja predstavlja razvojni prioritet kao najisturenija tačka koja izlazi na Dunav. Planom detaljne regulacije za kompleks marine kod Stare Palanke obuhvaćeno je 29,36 ha u okviru kojih je utvrđena namena površina, infrastrukturni pravci i koridori, zone i celine sa istim pravilima uređenja i građenja. Prostor je lociran na levoj obali Dunava neposredno uz ušće kanala DTD, Banatska Palanka – Novi Bečej, van građevinskog rejona naselja Stara Palanka. Javno građevinsko zemljište je namenjeno za izgradnju javnih objekata od opšteg interesa. Čine ga zaštitno zelenilo, saobraćajne površine, nasipi i plaža. Ostalo građevinsko zemljište u obuhvatu Plana čini kompleks marine, površine 10,77 ha. U obuhvatu Plana je i deo rečnog toka Dunava. Pri planiranju prostorno-funkcionalne organizacije kompleksa marine, osim razvoja turističkih sadržaja, cilj je bio i dodatna zaštita priobalja Dunava neophodnim hidrograđevinskim objektima. Obavezni sadržaji u kompleksu marine definisani su Pravilnikom o vrstama, minimalnim uslovima i kategorizaciji objekata nautičkog turizma („Službeni glasnik RS“, br. 69/94) i čine ih vodeni deo sa pontonima za privez vozila i kopneni deo na kome su predviđeni prateći sadržaji. Kompleks je podeljen na tri dela – uprava, turistički deo i tehnički deo. U centralnom delu je smešten objekat u kome se nalazi uprava, zatim informativni centar, ambulanta i apoteka, ispostava pošte i banke, prostorije uprave nautičkog kluba, spasioci. Tehnički deo zauzima zapadni deo kompleksa, gde je definisana površina sa čvrstom podlogom kao manipulativna površina, u okviru koje će se postaviti hangari za plovila i servis, kao neophodan sadržaj marine. Uz ovu površinu je postavljena interna saobraćajnica, koja povezuje pristupnu saobraćajnicu i saobraćajnu površinu na nasipu, do pontona za utakanje goriva u plovila. Uz internu saobraćajnicu je predviđena izgradnja benzinske i butan stanice. Planirani rezervoari treba da zadovolje potrebe plovila i drumskih vozila. Na slobodnoj površini između sadržaja i pristupne saobraćajnice je moguće obezbediti prostor za helidrom. Uz pristupnu saobraćajnicu je predviđeno autobusko stajalište i parking za autobus.

Istočni deo kompleksa je namenjen turističkim sadržajima. Planirana je izgradnja motela, hotela, prodavnica, otvorenih sportskih terena, uređenih

parkovskih površina i dečjih igrališta. Planiran je otvoreni parking za oko 110 vozila, u skladu sa potrebama marine 2. kategorije.

Tabela 2. Pregled namene površina i objekata u okviru PDR-a za kompleks marine kod Stare Palanke.

r.br.	Namena površina i objekata	Površina			(%)
		(ha)	(a)	(kvm)	
1.	Površina kompleksa namenjena izgradnji objekata marine	4	9	00	17,3
2.	Akvatorija marine	3	5	00	12,3
3.	Akvatorija Dunava u funkciji marine	7	2	00	25,4
4.	Plaža	2	2	00	7,7
5.	Saobraćajno manipulativne površine	4	6	60	13,0
6.	Zaštitno zelenilo	2	1	00	7,4
7.	Dunav	4	8	00	16,9
Σ		29	3	60	100,0

Planom je predviđena sabirna saobraćajnica koja bi predstavljala vezu kompleksa marine sa kategorisanom putnom mrežom i naseljskim sistemom saobraćajnica. Ona se svojim jugozapadnim delom pretvara u državni put drugog reda R-113, dok se severoistočni deo završava na nasipu prve odbrambene linije.

Predviđena je potrebna saobraćajna infrastruktura sa odgovarajućim elementima i površinama za kretanje svih učesnika u saobraćaju, vodoprivredna, elektroenergetska, termoenergetska i telekomunikaciona infrastruktura, kao i sistem zelenih površina. Od hidrograđevinskih objekata marine planirani su: lukobrani, obaloutvrde, vertikalni pristan, akvatorija marine sa pristupnim rampama i stepeništima i plaža.

Predmetno područje se nalazi uz granicu zaštićenog prirodnog dobra Specijalnog rezervata prirode Deliblatska peščara, u zoni uticaja na prirodno dobro. Nizvodno od predmetne lokacije se nalazi područje ušća Nere u Dunav, koje je potencijalno prirodno dobro. Pored toga, predmetno područje se nalazi u granicama međunarodno važnog područja, ramsarskog područja „Labudovo okno“ i na listi je IBA (Important bird area) područja kao međunarodno i nacionalno značajno područje za ptice, a reka Dunav i kanal DTD i njihova priobalja predstavljaju ekološke koridore od međunarodnog, odnosno regionalnog značaja, koji imaju ključnu ulogu u očuvanju biodiverziteta.

4. PROGRAMI I INICIJATIVE U CILJU AKTIVIRANJA TURISTIČKIH POTENCIJALA PODUNAVLJA

Srbija je do sada bila uključena u više programa i inicijativa Evropske unije koje su pokrenute da bi se pospešio međuregionalni prostorni razvoj i olakšao pristup Uniji. Neki od njih su VISION PLANET – strategija za integrativni prostorni razvoj centralnoevropskog, podunavskog i jadranskog prostora, ESTIA – Evropski prostor, ARGE DONAU – Radna zajednica podunavskih zemalja, Dunavska prostorna studija – Regionalni i teritorijalni aspekti razvoja u podunavskim zemljama. Regulativom Evropskog saveta br. 1085/2006 od 17.7. 2006. godine, uveden je novi pretpristupni instrument IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) koji olakšava pristup sistemima spoljne pomoći, kao i postizanje optimalnih rezultata u korišćenju odobrenih finansijskih sredstava.

IPA sadrži pet komponenti:

- 1) Pomoć tranziciji i izgradnji institucija
- 2) Prekogranična saradnja
- 3) Regionalni razvoj
- 4) Razvoj ljudskih resursa
- 5) Ruralni razvoj

Novi pretpristupni instrument, pored toga što zahteva uvođenje odgovarajućih struktura za upravljanje fondovima EU, zahteva i odgovarajuće finansijske resurse iz nacionalnog budžeta koji će podržati projekte finansirane iz IPA. U Dunavskoj prostornoj studiji³ se naglašava neophodnost izrade integrativne transnacionalne prostorno-razvojne strategije celokupnog Podunavlja, koja bi bila ključni instrument za usaglašavanje prostorno relevantnih aktivnosti, jer se dunavski pojas saradnje smatra najkohezivnijom sponom ovog dela Evrope. U njoj se govori i o uspostavljanju dunavskih veza (Danubic links) kao dopune transevropskim mrežama i promovisanju srednjih i malih gradova duž Dunava, koji svojim potencijalima, ali i razvojnim strategijama obećavaju (promising cities) i koji bi bili stavljani na mapu internacionalnih investitora.

³ v. Danube Space Study: Regional and Territorial Aspects of Development in the Danube Countries with Respect to Impacts on the European Union, Final Report, July 2000: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/danube/extrapart/content.pdf

U okviru ARGE DONAU programa predložena je saradnja regiona i luka duž Dunava. Namera je da se analiziraju razvojni impulsi koji bi proistekli iz obrazovanja dunavske regionalne mreže. Ovi programi daju ciljne okvire i razvojne smernice, kako za strategije razvoja, tako i za vrlo konkretne projekte⁴.

4.1. Međuopštinska saradnja

Međuopštinska saradnja zasniva se na povezanosti sa opštinama Vršac i Kovin, sa kojima postoje zajednički interesi. Međutim, saradnja do sada nije dovoljno razvijena, a znatno ograničenje je slaba saobraćajna povezanost zbog Deliblatske peščare kao prirodnog ograničenja.

Povezivanje Bele Crkve i Kovina može se ostvariti preko izgrađenog drumskog mosta kao osnove brze saobraćajne, privredne i tehničke komunikacije. Izgradnja luke i železničkog mosta preko Dunava kod Kovina postaće jedan od prioriteta razvoja od regionalnog, ali i nacionalnog značaja. Uticaj Vršca kao regionalnog centra je značajan u interakcijama u tercijarnom sektoru, kao i kroz povezanost infrastrukture i privrede.

Prioritet u budućem zajedničkom delovanju ove tri opštine može se prepoznati u zajedničkoj akciji usmerenoj ka planiranju i uređenju Deliblatske peščare kao destinacije ekološko-obrazovnog, lovnog i ornitološkog turizma.

Turistička valorizacija Deliblatske peščare u regionalnom smislu će biti izvršena u toku partnerskog integrisanja sa turističkom ponudom Bele Crkve – Belocrkvanska jezera, Stara Palanka.

Posebne interaktivne veze tri opštine ogledaju se u:

⁴ U skladu sa mišljenjem komiteta Evropske unije o Regionima od 1.4.2001. godine, u kome se tvrdi da je uključivanje nacionalnih, regionalnih i lokalnih nivoa ključno da se postignu ciljevi EU dunavske regionalne strategije, regionalni i lokalni akteri dobijaju ulogu aktivnog partnera u razvoju projekata. Evropska komisija je stvorila osnovu za formiranje integrisanog političkog, ekonomskog i kulturno povezanog makroregiona na Dunavu od Švarcvalda do Crnog mora sa publikovanjem EU strategije za Dunavski region od 8.12.2010. godine. Evropska dunavska strategija od 17.2.2011. godine uključuje Savet dunavskih gradova i regiona sa ciljem da se reše različiti izazovi, efikasno implementiraju specifični projekti i razviju odgovarajuće političke strukture u svakoj fazi donošenja odluka. U Beogradu je 3.6.2011. godine održana Peta konferencija o Dunavskim gradovima i regionima pod nazivom „Beogradska deklaracija“.

- korišćenju poljoprivrednih potencijala za snabdevanje šireg tržišta zdravom hranom, uz maksimalno angažovanje postojećih i razvoj novih prerađivačkih kapaciteta;
- razvoju malih i srednjih preduzeća koja bi mogla zadovoljiti potrebe šireg tržišta;
- koordiniranom definisanju sadržaja i veza opština sa koridorima 10 i 4;
- razmatranju daljeg zajedničkog dugoročnog rešenja vodosnabdevanja naselja u opštini Bela Crkva (sa izvorišta Straža) i regionalnog izvorišta vodosnabdevanja Kovin–Dubovac;
- trajnom rešavanju problema deponovanja komunalnog otpada formiranjem regionalne deponije;
- zajedničkom održavanju i unapređenju elektroenergetskih sistema;
- međuopštinskoj saradnji sa Vršcem u okviru izrade Studije iskorišćavanja energije vetra;
- postizanju racionalnije i usklađenije mreže naselja zbog ravnomernijeg razmeštaja centara usluga, njihove decentralizacije i približavanja korisnicima;
- unapređenju infrastrukturne opremljenosti i intenziviranju različitih funkcionalnih veza između velikih seoskih naselja, kao i mogućnosti razvoja pojedinih komplementarnih funkcija u naseljima
- lovnom turizmu;
- monitoringu životne sredine; i
- problemima divljih deponija.

5. ULOGA KULTURNO-ISTORIJSKOG NASLEĐA I IZGRAĐENE SREDINE U DEFINISANJU TURISTIČKOG BRENDA BELE CRKVE

Negativan demografski bilans i ekonomska kriza, odumiranje privrede osim što su uzajamno povezani i uslovljeni, dovode i do ostalih problema u razvoju. Zastarevaju građevinski fondovi, van funkcije su i propadaju, jer se ne koriste čitavi građevinski kompleksi. Posebno mesto u planskim strategijama treba da zauzmu preporuke za dalji planski razvoj kojim će se unaprediti kvalitet izgrađene sredine koji konsekvntno doprinosi celokupnom razvoju naselja.

Kulturnoistorijsko nasleđe i novi programi u funkciji turizma predstavljaju bitan podsticaj ovom razvoju postajući žižne tačke koje trasiraju putanje i formiraju nove veze. Pored toga, kulturnoistorijsko nasleđe i izgrađena sredina uopšte, imaju nekoliko različitih uloga u oblasti turizma. Pojedinačni objekti mogu da budu turističke atrakcije prvog reda zahvaljujući svojim arhitektonskim kvalitetima i/ili istorijskom značaju. Graditeljske celine, pa i cela naselja, takođe mogu imati tu ulogu. Osim toga, čak i kada je primarni faktor atrakcije nešto drugo, na primer, prirodna sredina, zanimljiva prošlost ili privlačna aktivnost, fizička struktura i dalje ima veoma značajno mesto u privlačenju posetilaca, jer učestvuje u stvaranju opšte slike o nekom mestu. Ovaj proces odvija se ne samo kroz lično iskustvo posete, već i posredno, kroz medije, marketing, suvenire i slično. Značaj arhitekture za razvoj turizma prepoznaju danas i preduzetnici (Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit, 2007) jer zahvaljujući fizičkoj strukturi mesta dobijaju identitet i prepoznatljivost, a ona tako postaje faktor atrakcije i marketinški faktor (v. Marić et al., 2009). Građenjem mesta dobijaju ne samo svoj konačan oblik, već i značenje (v. Lasansky and McLaren, 2004). Arhitektura Bele Crkve tipološki i stilski pripada vojvođanskoj kući i varijantama baroka, klasicizma, romantizma, istorijskih neostilova, secesije i savremene funkcionalističke arhitekture. Međutim, ona u celini nosi više pečat simbioze raznih stilova nego što predstavlja skup čistih i izrazitih primeraka pojedinačnih stilova. U toj istovremenoj pojavi raznih stilskih elemenata ogleđa se duh građanstva ovog grada, istorijski značaj, kao i geografski položaj, tradicionalnost stanovništva i gradskih

institucija. Takva arhitektura jeste izraz posebnih istorijskih uslova razvoja Bele Crkve u okviru Vojne granice, a i staleškog pripadništva i razvoja njenih graditelja.

Grad Bela Crkva kao jedinstvena prostorna celina predstavlja najznačajniji kulturnoistorijski resurs u okviru šireg područja Opštine. Generalni plan opštine Bela Crkva donet je 2004. godine obuhvatajući granicu građevinskog rejonu. Njime se definišu pravila i uslovi za formiranje urbanog pejsaža naselja što je jedan od osnovnih ciljeva koji treba da bude dostignut. Prema izvršenoj valorizaciji i utvrđenom planu zaštite i revitalizacije, izdvojene su sledeće prostorne celine i objekti sa određenim tretmanima zaštite: arheološka nalazišta, znamenita mesta, prostorna kulturnoistorijska celina sa zaštićenom okolinom, spomenici kulture i evidentirani graditeljski objekti, prirodna i izgrađena okolina. Očuvanje prostorne kulturnoistorijske celine Bele Crkve definisane valorizacijom u okviru ovog prostora, podrazumeva očuvanje nasledenih urbanih vrednosti, spomeničkih vrednosti i ambijentalno arhitektonskih vrednosti celine i pojedinačnih graditeljskih objekata. Planiranje turističkih kompleksa mora da zadovolji brojne kriterijume: potrebe tržišta i investiranja, stvaranje atraktivnog imidža, postizanje harmonije sa sredinom i zadovoljavanje društvenih i ekonomskih ciljeva (v. Tošković, 2006).

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Bela Crkva predstavlja južnobanatsku opštinu sa već afirmisanim turističkim potencijalima, koji nisu iskorišćeni u potpunosti. Osnovni problem i kočnicu turističkog razvoja ovog područja predstavlja, sa jedne strane nepovoljna demografska slika, a sa druge nedovoljna iskorišćenost blizine Dunava kao integrativnog elementa koji daje mogućnost afirmisanja ovog lokaliteta i kao međunarodnog turističkog potencijala.

Veliku šansu za dalji razvoj područja predstavlja upravo orijentacija ka Dunavu, maksimalno iskorišćenje ovog prirodnog potencijala aktiviranjem različitih oblika turizma koji su vezani za vodu – nautički, ribolovni, izletnički. Razvojem tranzitnog turizma na Dunavu omogućava se povezivanje sa ostalim podunavskim gradovima i uključivanje u mrežu podunavskih gradova.

Ključne razvojne prioritete predstavljaju Bela Crkva kao sedište opštine i Stara Palanka kao najjisturenija tačka koja izlazi na Dunav. Ključni pojmovi u formiranju strategije budućeg razvoja Bele Crkve su integracija, povezivanje turističkih sadržaja u jednu celinu, a zatim orijentacija ka Dunavu kao integrativnom elementu višeg reda.

Afirmacija Opštine u širem regionalnom okruženju zahteva angažovanje svih aktera u razvoju, odnosno korisnika prostora, investitora, vlasnika nekretnina, kao i javnih službi u Opštini. Pored dokumenata na opštinskom, pokrajinskom i republičkom nivou, značajno uporište za ostvarenje razvoja pružaju i dokumenta, programi i smernice Evropske unije i Ujedinjenih nacija. Ostvarenje razvoja i afirmacije Opštine omogućiće jačanje međuregionalnih veza sa Rumunijom, kao i međuopštinskih veza sa susednim opštinama, u skladu sa ispoljenim ekonomskim i sociokulturnim interesima, što je ujedno od velikog značaja za jačanje i afirmaciju celog Južnobanatskog regiona.

7. LITERATURA:

Ćurčić, Slobodan. *Naselja Banata geografske karakteristike. Matica srpska*, Novi Sad, 2004, str. 7–75. i 279–299, 387–389.

Lasansky, Diana Medina, McLaren, Brian (eds.). *Architecture and Tourism: Perception, Performance and Place*. Berg Publishers, Oxford, 2004

Marić, Igor, Bogdanov, Ana, Manić, Božidar „Arhitektura vila kao element identiteta Vrnjačke Banje”. *Arhitektura i urbanizam*, br. 26, 2009, str. 36–44.

Niković, Ana, Manić, Božidar, Marić, Igor „Urbomorfološka analiza naselja Bela Crkva u cilju unapređenja fizičke structure”, *Arhitektura i urbanizam* br. 32, 2011, str. 65–75.

Tošković, Dobrivoje. „Uvod u prostorno i urbanističko planiranje”, *Akademski misao*, Beograd, 2006.

Dokumenti i drugi izvori:

Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit. *Architecture in Tourism. Analysis of interaction between architecture and tourism*, 2007. <http://www.bmwa.gv.at> (13.1.2009.)

Danube Space Study: Regional and Territorial Aspects of Development in the Danube Countries with Respect to Impacts on the European Union, Final Report, July 2000

Generalni plan Bele Crkve, *Službeni list Opštine Bela Crkva br. 2/04*

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/danube/extrapart/content.pdf

http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/enlargement/e50020_en.htm

<http://www.argedonau.at>

Plan detaljne regulacije za kompleks marine kod Stare Palanke, *Službeni list Opštine Bela Crkva br. 9/08*

Plan generalne regulacije Belockrvanskih jezera, *Službeni list Opštine Bela Crkva br. 2/06*

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo, Knjiga 2, Starost i pol – podaci po naseljima, Beograd, Republički zavod za statistiku, 2012.

Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002, Stanovništvo Knjiga 9, Usporedni pregled broja stanovnika: 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991. i 2002. – podaci po naseljima, Beograd, Republički zavod za statistiku, 2004.

Prostorni plan Opštine Bela Crkva, *Službeni list Opštine Bela Crkva br. 8/08*

Prostorni plan Republike Srbije 2010–2020. godine, *Službeni glasnik RS br. 88/10* (PPRS)

Prostorni plan Republike Srbije, *Službeni glasnik RS br. 13/96* (PPRS, 1996)

Zakon o turizmu, *Službeni glasnik RS br. 36/09 i 88/10*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

502.131.1:711(497.11)(082)

ODRŽIVI prostorni razvoj Podunavlja u Srbiji. Knj. 1 / [urednici Saša Milijić, Boško Josimović, Tijana Crnčević]. - Beograd : Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, 2013 (Beograd : Službeni glasnik). - 250 str. : ilustr. ; 25 cm. - (Posebna izdanja / Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije ; br. 71)

"... deo rezultata naučno-istraživačkog projekta TR 36036 ..." --> kolofon. - Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad. - Abstracts.

ISBN 978-86-80329-73-4

1. Милијић, Саша [уредник], 1969-
а) Просторно планирање - Одрживи развој -
Подунавље - Србија - Зборници
COBISS.SR-ID 199257868